

સર્વે સુખનું મૂળ - શિક્ષાપત્રી

- શાસ્ત્રી હરિપ્રિયદાસ (ગાંધીનગર)

સ્વામિનારાયણ ભગવાને જીવોના સુખ માટે અનેકવિધ કાર્યો કર્યા એમાં પણ આ ધરતી ઉપર મોક્ષનું સદાવ્રત સદેવ ચાલુ રહે અને સમાજ કલ્યાણ અને સમાજ ઉદ્ધારની પરંપરા ચાલુ રહે તે માટે શ્રીજી મહારાજે નરનારાયણદેવ આદિ સ્વરૂપો પધરાવ્યાં, ધર્મવંશી આચાર્યોની સ્થાપના કરી, વિશાળ સંત-સમુદાયને સત્સંગ સેવા સમર્પિત કર્યો અને એ મહાન સંતો દ્વારા સર્વ શાસ્ત્રના સારરૂપ સત્સંગિજીવન તેમજ સત્સંગિભૂષણ, વચનામૃત, ભક્તચિંતામણી આદિક શાસ્ત્રો રચાવ્યાં. એમાં માનવજીવનનો અતિ ઉત્તમ સદ્ગુણોનો ખજાનો ભરપૂર ભર્યો છે. તેમ છતાં તેમાં કાંઈક બાકી રહી જતું હોય તેમ પરમાત્માએ પોતે શિક્ષાપત્રી નામે એક ગ્રંથ લખ્યો. શિક્ષાપત્રી કદમાં ઘણી નાની છે પરંતુ સર્વશાસ્ત્ર મુગટમણી છે. અત્યારના સમયમાં માનવજીવનમાં આચરણમાં વ્યવહારમાં વર્તનમાં ખૂટતું એક વિટામીન છે. શિક્ષાપત્રીએ જે સદાચાર પ્રબોધ્યા છે એ કાંઈ સત્સંગીને જ ઉપયોગનાં છે એવું નથી. માનવ માત્રને ઉપયોગી છે. સમાજના નીચલા થરથી માંડીને સભ્ય ગણાતા જનસમાજ સુધીના પ્રત્યેક મેમ્બરને આ શિક્ષાપત્રી દિવ્ય રસાયણરૂપ છે. જીવન-વ્યવહારની એવી કોઈ બાબત નથી કે જેનો સમાવેશ આ શિક્ષાપત્રીમાં ન થયો હોય. આ શિક્ષાપત્રીને આચરણમાં ઉતારનાર જીવનમાં કેવું પરિવર્તન પામ્યા હતા તેનો એક દાખલો જોઈએ.

સૌરાષ્ટ્રમાં લોયા ગામમાં ઘેલો નામે એક કોળી રહેતો હતો. વિક્રમ સંવત ૧૮૬૯ માં ત્યાં ભયંકર દુષ્કાળ પડ્યો. દુષ્કાળનું વર્ષ પસાર કરવા આ ગરીબ પતિ-પત્નીએ ગુજરાત તરફ પ્રયાણ કર્યું. પતિ-પત્ની બન્ને પ્રભુ ભજન કરતાં ખેતર અને નદીઓ ઉલ્લંઘતા ચાલ્યા જાય છે. એ વખતે નિર્જન રસ્તામાં તેણે એક સોનાનો દાગીનો પડેલો જોયો. પતિને એમ થયું કે આ

સત્સંગ બાલ્યાદિકા

સંપાદક : શાસ્ત્રી હરિકેશવદાસજી (ગાંધીનગર)

દાગીનો કોઈનો પડી ગયેલો લાગે છે. ભલે અમે દુઃખી છીએ. ગરીબ છીએ પરંતુ અમારા ઈષ્ટદેવ સ્વામિનારાયણ ભગવાનની એવી આજ્ઞા છે, આવી રીતે પડી રહેલી વસ્તુ ક્યારે પણ લેવી નહી. પરંતુ ગરીબીના કારણે ત્રસ્ત બનેલી મારી પત્નીના મનમાં આ દાગીનો લઈ લેવાની લાલચ જાગશે તો ? આવી બીકે પેલા દાગીના ઉપર પગથી માટી વાળી દીધી. પતિનું આ કાર્ય જોઈને પત્નીએ પોતાની ગતિ વધારી. પતિ પાસે પહોંચી જઈ અને પૂછ્યું, ત્યાં ઉભા ઉભા તમે શું કરતા હતા ? શરૂઆતમાં તો પતિદેવે વાત ટાળી પણ પત્નીનો અતિ આગ્રહ જોઈને રહસ્ય છતું કર્યું.

ત્યાં એક સોનાનો દાગીનો હતો. પણ તારું મન ન બગડે માટે મેં એના ઉપર માટી ઢાંકી. ત્યારે હસીને પત્ની બોલી. તમે એટલા કાચા છો કે તમે એને સોનાનો દાગીનો માન્યો. મારે મન તો પરધન અને પથ્થર એમાં કોઈ તફાવત જ નથી. આપણા પ્રયત્નથી રાજી થઈને પરમાત્મા જે કાંઈ આપશે એ જ આપણું મીઠું. આમ, વાતો કરતાં બંને ચાલ્યા જાય ત્યાં સામેથી એક ઘોડે સવાર મારતે ઘોડે આવ્યો અને પૂછ્યું. અહીં ક્યાંય તમે સોનાનો દાગીનો જોયો ? અમારા છોકરાનાં કંઠમાંથી પડી ગયો છે. આ કોળી ભાઈએ દાગીનો બતાવ્યો. પોતાનો દાગીનો મેળવી ખુશ થયેલા ઘોડે સવારના મનમાં બહુ અચંબો લાગ્યો. અને પૂછ્યું આ દાગીનો તમે લઈ ને કેમ સંતાડી ના દીધો ? ત્યારે આ કોળી ભાઈએ જવાબ આપ્યો. અમે સ્વામિનારાયણ ભગવાનના સત્સંગી છીએ. અમે હરામનું કાંઈ પણ

શ્રી સ્વામિનારાયણ

લેતા નથી. પેલા ઘોડે સવારને અત્યંત નવાઈ લાગી કે જાતે પછાત વર્ગના છે, ગરીબીના કારણે હિજરત કરી રહ્યાં છે છતાં નિર્જન વનમાં મળી આવેલી આ સંપત્તિનો ત્યાગ કરી દે છે. આવું નૈતિક બળ આને ક્યાંથી મળ્યું?

આવું ઉત્તમ બળ, આવો પવિત્ર દિવ્ય સદાચારનો સ્રોત શિક્ષાપત્રીમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે. માનવજીવનને સુવ્યવસ્થિત બનાવવા માટે શિક્ષાપત્રીએ કોઈ ખૂણો બાકી રાખ્યો નથી. પરસ્પર દયા અને પ્રેમ વધે એટલા માટે શિક્ષાપત્રીમાં અહિંસાથી સદાચારની શરૂઆત કરાઈ છે. શિક્ષાપત્રીમાં બીજો સદાચાર આવે છે. આહાર શુદ્ધિ, આજકાલ સમાજમાં માનવી અનેકવિધ રોગોથી પીડાય છે એનું અગત્યનું કારણ છે આહારશુદ્ધિનો અભાવ. આજે જ્યાં ત્યાં રસ્તામાં સ્ટેશનો ઉપર, હોટલોમાં, દુકાનોમાં અને લારીઓમાં અપાતો, વેચાતો, ખવાતો ખોરાક કેટલો ઉતરતી કક્ષાનો અને આરોગ્યનાં બધા નિયમોને નેવે મુકી દઈને તૈયાર કરાતો હોય છે. કેવળ જીવના સ્વાદને વશ થઈને માણસ આવો ખોરાક ખાતો હોય છે અને રોગમાં સબડતો હોય છે. તો એ વખતે શિક્ષાપત્રી લાલબતી ધરે છે. આહાર શુદ્ધિ, સત્વશુદ્ધિ, જો આહાર શુદ્ધિ હોય તો માણસનું મન શુદ્ધ બને છે. પવિત્ર મનમાં સારા વિચારો સ્થિર થાય છે.

સદાચારમાં એક અગત્યનો ભાગ આવે છે. કુસંગનો ત્યાગ. આજે જન સમાજમાં સારા માણસો પણ દારૂ, જુગાર આદિ ખરાબ કુટેવોમાં ફસાયા છે. એનું કારણ છે કુસંગ. તો શિક્ષાપત્રી ત્યાં પણ સૂચન આપે છે કે - ચોર, પાપી, વ્યસની એવા માણસોથી દૂર રહેવું.

તમને નથી લાગતું કે સ્વચ્છતા એ પણ સદાચારનું અગત્યનું અંગ છે. ઘણી વખત તો તમે સુક્ષ્મ દૃષ્ટિથી વિચારશો તો પશુઓ કરતાં પણ માણસો વધુ ગંદકી કરે છે. માણસોએ કરેલી ગંદકીને ખસેડવા મહાનગરોની સુધરાઈઓને કરોડો રૂપિયાના ખર્ચ કરવા પડે છે. કોઈ મોટા જાહેર બિલ્ડીંગમાં તમે જાઓ, તેની સીડીઓ, ખૂણાઓ, પગથીયામાં નજર કરશો તો દેખાશે કે શિક્ષિત

ગણાતા માણસો પણ ગમે તેમ થૂંકતા જાય છે. અને પોતાનો જ નાશ નોતરતા જાય છે. ગમે ત્યાં મળમૂત્ર કરીને પોતાનું અને બીજાનું આરોગ્યની દૃષ્ટિએ અહિત કરતા હોય છે. એટલે તો શિક્ષાપત્રીમાં સ્પષ્ટ મનાઈ ફરમાવી. જનસમાજને ઉપયોગી એવા સ્થળો નદી, તળાવના આરા, જીર્ણ દેવાલયો, રસ્તાઓ, વૃક્ષોનો છાયા, બગીચા વગેરે સ્થળોએ મળમૂત્ર તો કરવા નહી પણ થૂંકવું પણ નહી. શિક્ષાપત્રીના આવા સામાન્ય ગણાતા વચનોનું જો જનસમાજ પાલન કરે તો આરોગ્ય વધે, સમૃદ્ધિ પણ વધે અને સુખાકારી પણ વધે. આપણે કાયમ યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણા ઈષ્ટદેવે આપેલી શિક્ષાપત્રી સર્વ સુખનું મૂળ છે.

પ્રસાદીનો પ્રતાપ

- સાધુ શ્રીરંગદાસ (ગાંધીનગર)

એક દિવસે શ્રીજી મહારાજ લોયામાં સુરાખાયરના ઘેર બિરાજ્યા હતા. લીંબડીના શેઠ ચાંપસી અને તલખસિંહ અને સાયલાના શેઠ માણેકચંદ આ ત્રણે પોતાના કામે કાઠિયાવાડમાં ગયેલા ત્યાંથી પાછા વળતાં રસ્તામાં લોયાગામ આવ્યું. આ ત્રણે જણાએ વિચાર કર્યો કે સ્વામિનારાયણ અહીં છે. અને ભગવાન કહેવાય છે. આજે આપણે એની પરીક્ષા લેવી એવું ત્રણે જણાએ નક્કી કર્યું. પછી વિચાર વિમર્શ કર્યો કે કેવી પરીક્ષા લઈશું? આ દેશમાં સુતર ફેંણી થતી નથી. જો આપણને સુતરફેંણી આપે તો ભગવાન સાચા.

આવો મનસૂબો કરી એ ત્રણે જણા મહારાજ બિરાજતા હતા ત્યાં આવી પગે લાગીને બેઠા. શ્રીજી મહારાજે આવકાર આપ્યો ખબર અંતર પૂછી અને જમવાનો આગ્રહ કર્યો. પણ આ ત્રણે જણાએ જમવાની ના પાડી અને મહારાજ પાસે બેસી વાતો કરવા માંડ્યા. જાતજાતના પ્રશ્નો પૂછવા લાગ્યા. આ ત્રણે શેઠિયાઓ પ્રશ્નો પૂછતા જાય. મહારાજ એના ઉત્તર આપતા જાય.

શ્રી સ્વામિનારાયણ

ઘણીવાર સુધી આ રીતે પ્રશ્નોત્તર ચાલ્યા.

અને ત્યાં કોઈ અજાણ્યો હરિભક્ત આવ્યો. તેણે મહારાજ પાસે એક માટલી મોઢું બાંધેલી ભેટ મૂકી અને મહારાજે એ બંધ માટલી આપી આ ત્રણ શેઠિયાઓને આપી. આ ત્રણે શેઠ ઉઠી અને પોતાને ઉતારે ગયા અને માટલીનું મોઢું છોડ્યું અને જોયું તો માટલીમાં સુતરફેણી ભરેલી હતી. એ જોઈને આ ત્રણે જણાને બહુ નવાઈ લાગી. અતિ આશ્ચર્ય થયું. આપણે સુતરફેણીનો જે સંકલ્પ કર્યો હતો. એ સ્વામિનારાયણ ભગવાને સાચો કર્યો. પણ અમને શંકા થાય છે કે સ્વામિનારાયણ કોઈ દેવ હશે કે કોઈ જાદુગર હશે કોણ હશે? એમાં લીંબડીના બે શેઠિયા બોલ્યા અમે તો આ સુતરફેણી નહીં ખાઈએ. કોણ જાણે જાદુવિદ્યાથી લાવ્યા હશે? પણ સાયલાના માણેકચંદ શેઠે કહ્યું મને જે થયું હોય તે ભલે થાય પણ હું તો આમાંથી સુતરફેણી ખાઈશ. અને એ સાયલાના માણેકચંદ શેઠે સુતરફેણી ખાધી એ પ્રતાપે આજે પણ એમના ઘરમાં બહુ

જ સારો સત્સંગ છે. અને બધા પરિવારજનો સુખી છે.

શંકા કરનાર સુખી થઈ શકતા નથી. બે શેઠિયાઓ પ્રસાદ ન જમ્યા તો સત્સંગનું સુખ માણી ન શક્યા. વિશ્વાસુ સાયલાના માણેકચંદ શેઠ પ્રસાદ જમ્યા તો આ જીવન સત્સંગનું સુખ પામ્યા.

વહાલા ભક્તો અનેક જન્મના પુણ્ય હોય ત્યારે ભગવાનની કૃપાના પાત્ર બની શકાય. નહિતર સાક્ષાત્ ભગવાન મળે તો પણ અભાગી જીવ એનું સુખ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. આવા લીંબડીના બે અભાગીયા શેઠિયા જેવા જીવ માટે નિષ્કુળાનંદ સ્વામી કહે છે કે,

સ્તન ઉપર જે ઈતડી, તે પય ન પીવે પીવે અસકને તેમ અભાગી જીવ જેહ તે મોક્ષ ન ઈચ્છે. ઈચ્છે નરકને

જ્યારે સાયલાના માણેકચંદ શેઠ માટે કહીએ તો પૂર્વનું પુણ્ય ઉદય થયું જ્યારે, સ્વામિનારાયણ મળીયા ત્યારે, જેને સ્વામિનારાયણ ભગવાનને ઓળખ્યા એ પરમ ભાગ્ય શાળી છે. એનું કલ્યાણ થઈ જવાનું.